

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2011. gada 8. aprīlī

lietā Nr. 2010-49-03

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Vineta Muižniece, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma,
pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,
rakstveida procesā 2011. gada 11. martā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumu Nr. 692 „Noteikumi par patērētāja kreditēšanas līgumu” 30. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumi Nr. 692 „Noteikumi par patērētāja kreditēšanas līgumu” (turpmāk – Noteikumi Nr. 692) tika izdoti saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturto daļu un Reklāmas likuma 7. panta otro daļu.

1.1. Noteikumu Nr. 692 pieņemšanas laikā Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturto daļu noteica, ka patērētāja kreditēšanas līgumā ietveramo informāciju,

nosacījumus, kad patērētāja kreditēšanas līguma prasības var nepiemērot, gada procentu likmes aprēķināšanas metodi un kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu reglamentē Ministru kabineta noteikumi.

Noteikumu Nr. 692 30. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) noteica: „Kredīta devējam nav tiesību prasīt kompensāciju par kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa. Ja patērētājs izmanto tiesības uz kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa un veic pārkreditāciju pie cita kredīta devēja, patērētājam var tikt prasīta tikai pamatota un samērīga maksa par pakalpojuma administratīvajiem izdevumiem, ja tādi rodas.”

Noteikumi Nr. 692 zaudēja spēku 2011. gada 6. janvārī, kad spēkā stājās Ministru kabineta 2010. gada 28. decembra noteikumi Nr. 1219 „Noteikumi par patērētāja kreditēšanu” (turpmāk – Noteikumi Nr. 1219).

1.2. Reklāmas likuma 7. panta otrā daļa nosaka: „Papildu prasības attiecībā uz atsevišķu preču, preču grupu vai pakalpojumu reklāmas saturu, noformējumu vai izplatīšanas kārtību (arī reklāmas izplatīšanas kārtību atsevišķos masu informācijas līdzekļos) nosaka Ministru kabinets.” Šādā redakcijā tā bija spēkā arī apstrīdētās normas pieņemšanas laikā. Tā kā apstrīdētā norma reglamentēja patērētāja kreditēšanas jautājumus, tās izdošanas pamatā bija Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietvertais pilnvarojums. Reklāmas likuma 7. panta otrajā daļā ietvertais pilnvarojums uz apstrīdēto normu neattiecas.

2. Pieteikuma iesniedzēja – **Administratīvā rajona tiesa** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 64. un 105. pantam.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. pantā ietvertais īpašuma tiesību ierobežojums – kopējo kredīta izmaksu taisnīga samazināšana – esot neskaidrs un pretrunīgs. Minētais pants nedodot pilnvarojumu Ministru kabinetam noteikt īpašuma tiesību ierobežojumu tādā apjomā un formā, kā tas ir noteikts apstrīdētajā normā, proti, reducējot taisnīgās izmaksas līdz administratīvajiem izdevumiem. Tā kā Satversmes 64. pants noteic, ka likumdošanas tiesības pieder Saeimai un tautai, likumdevējam pilnvarojums normatīvajā aktā esot jāformulē nepārprotami un skaidri.

Pieteikuma iesniedzēja, atsaucoties uz administratīvā procesa dalībnieces – kredītiestādes – viedokli, norāda, ka apstrīdētās normas rezultātā kredīta devējs nevar kompensēt savus zaudējumus, ja patērētājs izmanto savas tiesības izpildīt kredīta saistības pirms termiņa. Lai finansētu izsniedzamos kredītus, kredītiestādes aizņemoties starpbanku tirgū naudas līdzekļus ar procentu bāzes likmi, kas fiksēta noteiktam periodam. Ja kredīts tiek atmaksāts pirms termiņa un kredītiestāde saņem atmaksājamo summu pirms tā perioda beigām, kuram fiksēta kredītam piemērojamā procentu bāzes likme, kredīta pirmstermiņa atmaksa varot radīt kredītiestādei finansiālas izmaksas. Šādas izmaksas rodoties, ja procentu bāzes likme, ar kādu kredītiestāde var atkārtoti ieguldīt pirms termiņa saņemto summu, ir zemāka par starpbanku tirgū saņemtajam kredītam piemēroto procentu bāzes likmi.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka cilvēktiesību ierobežojumus nevar noteikt izpildvara. Līdz ar to apstrīdētajā normā paredzētais īpašuma tiesību ierobežojums neesot noteikts saskaņā ar likumu Satversmes 105. panta trešā teikuma izpratnē. Likumdevējs neesot izvērtējis īpašuma tiesību ierobežojuma samērīgumu un neesot devis skaidru pilnvarojumu Ministru kabinetam rīkoties. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka kredīta devēja īpašuma tiesību ierobežojums būtu jānosaka Patērētāju tiesību aizsardzības likumā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto normu, – **Ministru kabinets** – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 64. un 105. pantam.

3.1. Ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturto daļu likumdevējs esot pilnvarojis Ministru kabinetu izdot noteikumus, kas reglamentē minētā likuma 8. panta trešajā daļā ietverto patērētāja tiesību īstenošanas mehānismu.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. pantā un apstrīdētajā normā ietvertais regulējums esot interpretējams kopsakarā ar Eiropas Kopienų Padomes 1986. gada 22. decembra direktīvu 87/102/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz patēriņa kredītu (turpmāk – Direktīva 87/102/EEK). Ministru kabinets norāda, ka Latvija esot pilnībā ieviesusi šajā direktīvā noteiktās patērētāja tiesības uz kredīta pirmstermiņa atmaksu.

Direktīvas 87/102/EEK 2. panta „d” punktā esot ietverta termina „kredīta

kopējās izmaksas patērētājam” definīcija, kas pārņemta Noteikumu Nr. 692 3. punktā. Ar kredīta kopējām izmaksām tiekot saprastas visas izmaksas, ieskaitot aizdevuma procentus un citas izmaksas, kas patērētājam jāmaksā par kredītu. Šī definīcija ietverot tikai patērētāja izdevumus. Izdevumu taisnīgu samazināšanu varot gaidīt patērētājs, nevis kredīta devējs. Tāpēc Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta trešajā daļā ietvertu vārdu „tiesības uz kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu” saturs esot jānošķir no bankas zaudējumiem, proti, negūtās peļņas.

3.2. Noteikumi Nr. 692 aizliedzot kredīta devējam prasīt no patērētāja jebkāda veida kompensāciju par kredīta pirmstermiņa atmaksu, jo šādas kompensācijas pieprasīšana kavētu patērētājam piešķirto tiesību īstenošanu.

Ministru kabinets norāda, ka kompensācijas pieprasīšanas aizliegums nav pretrunā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietvertu deleģējumu. Tas arī neierobežojot kredīta devēja īpašuma tiesības, jo darbojoties saskaņā ar Eiropas Kopienas normatīvo regulējumu. Ar apstrīdētajā normā noteikto kompensācijas pieprasīšanas aizliegumu patērētāji tiekot aizsargāti tādā gadījumā, ja kredīta devējs vēlētos pieprasīt no tiem zaudējumu (negūtās peļņas) segšanu kompensācijas veidā.

Pieņemot Direktīvu 87/102/EEK, Eiropas Padome esot izvērtējusi kredīta devēja un patērētāja izdevumus saistību refinansēšanas gadījumā. Tā esot secinājusi, ka nebūtu labticīgi ļaut aizdevējiem savus zaudējumus kompensēt uz patērētāju rēķina. Kredīta devējs, veicot patērētāju kreditēšanu, uzņemoties risku par to, kam un kādā apmērā izsniegt aizdevumu. Līdz ar to kredīta devējs nevarot gaidīt, ka tam no komercdarbības būs tikai ieguvumi, bet visas negatīvās sekas uzņemsies patērētājs.

3.3. Kredīta pirmstermiņa atmaksai neesot masveidīga rakstura, un tā nevarot apdraudēt kredīta devēja finanšu stabilitāti. Kredīta devēja zaudējumi neietilpstot kredīta kopējo izmaksu definīcijā.

Direktīva 87/102/EEK neierobežojot dalībvalstu brīvību paredzēt, ar kādiem nosacījumiem īstenojama kredīta pirmstermiņa atmaksa. Direktīva 87/102/EEK nosakot Eiropas Savienībā patērētāju kreditēšanas līgumiem piemērojamo prasību minimumu. Dalībvalstij tiekot atstāta rīcības brīvība ieviest stingrākas prasības, ja tā uzskata šīs prasības par pamatotām un tās atbilst Eiropas Kopienas dibināšanas līguma

noteikumiem.

Ministru kabinets uzsver, ka jebkādas kompensācijas pieprasīšana par kredīta pirmstermiņa atmaksu ierobežo patērētāja tiesības. Līdz ar to aizliegums pieprasīt šādu maksājumu esot pamatots un ar to tiekot sasniegts Direktīvā 87/102/EEK noteiktais mērķis.

4. Pieaicinātā persona – **Patērētāju tiesību aizsardzības centrs** – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 64. un 105. pantam, kā arī pievienojas Ministru kabineta sniegtajai juridiskajai argumentācijai.

4.1. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā Ministru kabinetam esot dots speciāls deleģējums noteikt kopējo kredīta izmaksu taisnīgas samazināšanas nosacījumus. Apstrīdētā norma nodrošinot patērētājam kredīta pirmstermiņa atmaksas tiesību īstenošanas mehānismu, kas aizsargājot patērētāju kā vājāko līguma pusi.

Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums pieprasīt kompensāciju par kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa neesot pretrunā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā noteikto deleģējumu.

Patērētājs esot tiesīgs izpildīt savas saistības pirms kreditēšanas līgumā noteiktā termiņa. Direktīva 87/102/EEK esot minimālās harmonizācijas direktīva, kas ļaujot Eiropas Savienības dalībvalstīm izvēlēties regulējuma apjomu. Patērētāju tiesību aizsardzības centrs norāda, ka Direktīvas 87/102/EEK preambulā ir uzsvērtas patērētāja tiesības uz kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazinājumu.

Jebkāda veida kompensācijas pieprasīšana par kredīta pirmstermiņa atmaksu būtiski ierobežotu patērētāja tiesības uz kredīta pirmstermiņa atmaksu un kavētu šo tiesību izmantošanu. Ja no patērētāja tiktu prasīta kompensācija, netiktu nodrošināta kopējo kredīta izmaksu taisnīga samazināšana.

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs uzskata, ka kredīta devējam, izsniedzot kredītu, jāreķinās ar patērētāja tiesībām atmaksāt kredītu pirms noteiktā termiņa. Apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums neierobežojot kredīta devēja īpašuma tiesības.

4.2. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta trešās daļas vārdu „tiesības uz kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu” saturs esot noskaidrojams, ņemot vērā

Direktīvas 87/102/EEK un Noteikumu Nr. 692 IV nodaļas regulējumu. Proti, kredīta kopējās izmaksas esot visas izmaksas, ieskaitot aizdevuma procentus un citas izmaksas, kas patērētājam jāmaksā par kredītu.

Kredīta kopējo izmaksu definīcija ietverot tikai patērētāja izdevumus saistībā ar kredītu, nevis kredīta devēja zaudējumus, par kuriem kredīta devējs varētu pieprasīt no patērētāja kompensāciju kredīta pirmstermiņa atmaksas gadījumā.

Vienīgie maksājumi, ko kredīta devējs esot tiesīgs pieprasīt no patērētāja, ja patērētājs izpilda savas saistības pirms kreditēšanas līgumā noteiktā termiņa, esot procenti un citi maksājumi par to laika posmu, līdz kuram patērētājs nokārto savas kredīta saistības.

Apstrīdētās normas mērķis esot nodrošināt, lai no patērētāja netiktu pieprasīti nekādi citi maksājumi, kas nav minēti Noteikumu Nr. 692 27. punktā, izņemot maksu par konkrētiem pakalpojumiem. Neesot pieļaujama tāda situācija, ka patērētājam savu tiesību izmantošanas rezultātā tiktu izvirzīta prasība atlīdzināt vai kompensēt jebkādus citus aizdevējam radušos zaudējumus (negūto peļņu).

5. Pieaicinātā persona – Ekonomikas ministrija – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 64. un 105. pantam.

Ministru kabinetam esot dots pilnvarojums noteikt, ka no patērētāja var prasīt tikai pamatotu un samērīgu maksu par pakalpojumu administratīvajiem izdevumiem, ja tādi rodas. Šādi administratīvie izdevumi esot nošķirami no zaudējumiem (negūtās peļņas).

Apstrīdētajā normā ietvertie vārdi „tiesības uz kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu” esot interpretējami Direktīvas 87/102/EEK kontekstā. Proti, ja patērētājs izpilda savas saistības pirms kreditēšanas līgumā noteiktā termiņa, viņam esot pienākums maksāt tikai procentus un citus maksājumus par laika posmu, līdz kuram patērētājs nokārto savas kredīta saistības. Saskaņā ar Direktīvas 87/102/EEK 1. panta „d” apakšpunktu ar „citiem maksājumiem” tiek saprasti maksājumi, kas tieši saistīti ar kredītlīgumu un noteikti saskaņā ar dalībvalstīs pastāvošajiem noteikumiem vai darbībām, vai arī kurus dalībvalstis izstrādā.

Ekonomikas ministrija norāda, ka kredītiestādei, izsniedzot kredītus, jāreķinās ar

patērētāju tiesībām atmaksāt kredītu pirms noteiktā termiņa. Apstrīdētajā normā paredzētais aizliegums, kas esot uzskatāms par imperatīvu noteikumu, attiecoties arī uz gadījumu, kad kredītiestādei rodas zaudējumi. Kredītiestādes pieprasītā papildu atlīdzība no patērētāja esot uzskatāma par kompensāciju, kas esot plašs jēdziens un ietverot arī zaudējumu atlīdzināšanu. Ekonomikas ministrija norāda, ka kredītiestāde nedrīkst prasīt no patērētāja kompensāciju papildu atlīdzības veidā par zaudējumiem, kas tai rodas, pārtraucot procentu likmes tekošo periodu.

6. Pieaicinātā persona – **biedrība „Latvijas Komercbanku asociācija”** (turpmāk – Komercbanku asociācija) – norāda, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likums nesniedz skaidrojumu terminiem „kopējās kredīta izmaksas” un „kopējo kredīta izmaksu taisnīga samazināšana”.

6.1. No Noteikumu Nr. 692 3. punkta esot secināms, ka kopējās kredīta izmaksās ietilpst procenti par aizdevuma lietošanu, komisijas par aizdevuma apkalpošanu, kā arī citas komisijas. Šajās izmaksās neietilpstot minēto noteikumu 5. punktā norādītās izmaksas.

Kopējo kredīta izmaksu jēdziens esot cieši saistīts ar terminu „gada procentu likme”. Ar kopējām kredīta izmaksām esot jāsaprot tie maksājumi, kuri ir zināmi, noslēdzot kredīta līgumu, un kuri noteikti tiks piemēroti, tostarp procenti un komisijas naudas. Tomēr kredīta līguma noslēgšanas brīdī neesot zināms, vai patērētājs līguma saistības pildīs un vai tiks piemēroti līgumsodi par līguma saistību neizpildi. Tādējādi, noslēdzot kredīta līgumu, līgumsodi netiekot iekļauti kopējās kredīta izmaksās.

6.2. Komercbanku asociācija uzskata, ka Latvija neesot noteikusi, kādā veidā aprēķināms taisnīgs kopējo kredīta izmaksu samazinājums. Tāpēc esot jāvadās no taisnīguma principa.

Komercbanku asociācija norāda, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta trešās daļas vārdu „tiesības uz kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu” saturs būtu jātulko kopsakarā ar Eiropas Savienības Padomes 2008. gada 23. aprīļa direktīvas 2008/48/EEK par patēriņa kredītlīgumiem (turpmāk – Direktīva 2008/48/EEK) 16. pantu, kas regulē kredīta pirmstermiņa atmaksas jautājumus, tostarp nosacījumus, kuru iestāšanās gadījumā kreditoram ir tiesības saņemt kompensāciju.

6.3. Ja puses kredīta līgumā vienojušās par fiksēto procentu likmi un patērētājs vienpusēji izbeidz līgumu, kredīta devējam varot rasties zaudējumi. Komercbanku asociācija norāda, ka kredīta devējs aizdod patērētājam līdzekļus, kurus kredīta devējs pats ir aizņēmis un par kuru izmantošanu viņš maksā noteiktu procentu likmi. Tātad kredīta devējs rēķinoties ar to, ka kredīta līgums būs spēkā visā tā darbības laikā. Ja patērētājs pirms kredīta līgumā noteiktā termiņa vēlas šo līgumu izbeigt, rodoties tāda situācija, ka kredīta devējam jāturpina maksāt procentus par aizņemtajiem līdzekļiem. Tādējādi kredīta devējam, ja tas izvēlētos atmaksāt aizdevumu starpbanku tirgū pirms termiņa, būtu jāmaksā kompensācija par pirmstermiņa atmaksu.

6.4. Komercbanku asociācija uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktais kredīta devēja tiesību ierobežojums ir pretrunā ar Civillikumā noteiktajām personas tiesībām, kā arī ar Direktīvā 87/102/EEK un Direktīvā 2008/48/EEK noteikto. Latvija esot noteikusi tādus kredīta devēja tiesību ierobežojumus, kādi neesot paredzēti minētajās direktīvās. Komercbanku asociācija norāda, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtnā daļa nepilnvarojot Ministru kabinetu lemt par to, vai ierobežojamas kredīta devēja tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību.

Kredīta devēja tiesībām prasīt kompensāciju jeb zaudējumu atlīdzību kredīta līguma pirmstermiņa izbeigšanas gadījumā neesot sakara ar patērētāja tiesībām prasīt kredīta kopējo izmaksu samazinājumu. Kompensācija kopējās kredīta izmaksās neesot jāiekļauj, jo tā netiktu piemērota, ja vien patērētājs neizmantotu tiesības izbeigt līgumu pirms termiņa. Līdz ar to nebūtu pareizi uzskatīt, ka tiesības prasīt kopējo kredīta izmaksu samazinājumu ietver aizliegumu prasīt kompensāciju par kredīta devēja zaudējumiem.

Komercbanku asociācija secina, ka tiesības prasīt kompensāciju ir atsevišķas kredīta devēja tiesības. To mērķis ir kompensēt zaudējumus, kas kredīta devējam radušies, ja kredīta līgumā bijusi noteikta fiksētā procentu likme.

7. Pieaicinātā persona – **Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektore Baiba Broka** – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtnajā daļā ietvertajam deleģējumam, kā arī ES direktīvās nostiprinātajiem mērķiem un principiem par taisnīgu kredīta kopējo izmaksu

samazināšanu gadījumos, kad patērētājs veic kredīta pirmstermiņa atmaksu.

7.1. Veidojot tirgus darbības noteikumus, esot būtiski aizsargāt katra tirgus dalībnieka, jo īpaši patērētāja kā vājāka dalībnieka, mantiskās intereses. Patērētāju tiesību aizsardzības mērķis esot sabalansēt tirgus attiecību dalībnieku spēka samērus, lai nodrošinātu līdzēju vienlīdzību līgumu slēgšanas procesā.

Spēkā esošais tiesiskais regulējums esot nesamērīgi nelabvēlīgs kredīta devējam un pārkāpjot taisnīguma principu mantiskajās attiecībās. Tas arī aizskarot kredīta devēja īpašuma tiesības un mantiskās intereses. Noteikumi esot deklaratīvi un virspusīgi, kā arī neparedzot kritērijus vai kārtību, kādā aprēķināt un izvērtēt kredīta kopējo izmaksu samazinājumu.

7.2. Latvija atbilstoši Direktīvas 87/102/EEK prasībām esot precīzi nostiprinājusi tiesības izpildīt kredīta saistības pirms līgumā noteiktā termiņa kā patērētāja priekšrocību un izņēmumu no vispārējām līgumtiesībām. Tomēr apstrīdētās normas analīze nesniedzot informāciju par algoritmu, formulu vai citiem kritērijiem kredīta kopējo izmaksu un to samazinājuma izvērtēšanai.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta trešajā daļā nostiprinātie izņēmumi un priekšrocības nākot par labu patērētājam. Tomēr šīs priekšrocības nevarot būt absolūtas un nonākt pretrunā ar tirgus darbības likumiem, jo tad tiktu izjaukts mantisko attiecību taisnīgs noregulējums, kas ir svarīgs ne vien patērētājiem, bet arī komersantiem.

B. Broka norāda, ka kredīta kopējo izmaksu samazināšana primāri esot domāta tam, lai sniegtu mantisku labumu patērētājam. Direktīvas 87/102/EEK mērķis esot nodrošināt patērētājiem vairākas priekšrocības un uzlikt komersantiem pienākumu ievērot patērētāju likumīgās mantiskās intereses. Kreditora tiesībām uz atlīdzību kredīta kopējo izmaksu samazināšanas kontekstā esot sekundāra nozīme. Vienlaikus B. Broka uzsver, ka līgumattiecībās jāatrod taisnīgs noregulējums, kas atbilstu abu līdzēju interesēm. Lai izvērtētu, vai kredīta devējam pienākas atlīdzība, un noteiktu tās apmēru, būtu jāņem vērā ekonomiskie kritēriji, procentu likmju fiksēšanas periods, procentu likmes aprēķinu metodika, kredīta termiņi, kā arī pieļaujamais komerciālais risks, ar kādu kredīta devējam jāaprēķinās. B. Broka norāda, ka abu līdzēju mantisko interešu sabalansēšana ir atspoguļota arī Direktīvas 2008/48/EEK 16. pantā.

7.3. Ar jēdzienu „kopējās kredīta izmaksas patērētājam” esot jāsaprot visas izmaksas, tostarp procenti, komisijas nauda, nodokļi un jebkādi citi maksājumi, kas patērētājam jāmaksā saistībā ar kredīta līgumu un kas ir kreditoram zināmi, izņemot notāra izmaksas. Tajās iekļaujot arī izmaksas, kas saistītas ar papildu pakalpojumiem saistībā ar kredīta līgumu, jo īpaši apdrošināšanas prēmijas, ja pakalpojumu līguma noslēgšana ir obligāts priekšnoteikums tam, lai vispār saņemtu kredītu vai lai to saņemtu ar izsludinātajiem noteikumiem un nosacījumiem.

B. Broka uzsver, ka Noteikumos Nr. 692 minēto jēdzienu “kompensācija” nebūtu pareizi pielīdzināt kredīta kopējo izmaksu jēdzienam, taču kompensācija ir viens no kopējo kredīta izmaksu elementiem. B. Broka arī norāda, ka nebūtu pamatota jēdziena „kopējās kredīta izmaksas” reducēšana uz „pamatotām un samērīgām pakalpojuma administratīvajām izmaksām”.

Secinājumu daļa

8. Pieteikumā ietverts prasījums izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 64. un 105. pantam. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka Ministru kabinets nebija tiesīgs izdot apstrīdēto normu, jo tajā noteiktais tiesību uz īpašumu ierobežojums pārkāpjot Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietverto pilnvarojumu.

Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esamības priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.4. punktu un 2008. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-01-03 14. punktu*). Savukārt tās atbilstība augstāka juridiska spēka normām ir priekšnoteikums tam, lai tiesību norma varētu tikt piemērota (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 64. pantam.

9. Saskaņā ar Satversmes 64. pantu likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai Satversmē paredzētajā kārtībā un apjomā. Likumdošana ir likumu pieņemšana, proti, tiesības kādu jautājumu noregulēt ar likumu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 13. punktu*).

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka prasība, lai likumdevējs pats likumdošanas ceļā izšķirtu visus jautājumus, mūsdienu sabiedrības komplicētajos dzīves apstākļos ir kļuvusi grūti īstenojama. Iemesls atkāpei no prasības, ka likumdevējam visi jautājumi pilnībā jāizšķir pašam, ir efektīvāka valsts varas īstenošana, likumdevējam likumdošanas procesā izlemjot tikai svarīgākos jautājumus, bet detalizētākai tiesību normu izstrādāšanai pilnvarojot Ministru kabinetu vai citu valsts institūciju (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 15. punktu*).

Pilnvarojuma (deleģējuma) nosacījumi vispārīgi ir reglamentēti Ministru kabineta iekārtas likuma 31. pantā. Šā panta pirmās daļas 1. punkts noteic, ka Ministru kabinets var izdot normatīvos aktus – noteikumus, ja likums Ministru kabinetu tam īpaši pilnvaro, turklāt pilnvarojumā jābūt norādītiem noteikumu satura galvenajiem virzieniem.

Tā kā šādu normatīvo aktu izdošana ir pārvaldes darbība, Ministru kabinets vai cita institūcija detalizē likumos ietverto politisko gribu vai nosaka likumu īstenošanas kārtību. Deleģējošajai normai ir jāidentificē likumdošanas deleģējuma mērķis, saturs un apjoms tik skaidri, lai būtu saprotams, kādus noteikumus valdība var izdot (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 14. un 17. punktu*).

Satversmes tiesai jānoskaidro, vai Ministru kabinets ir ievērojis likumdevēja piešķirto pilnvarojumu.

10. Noteikumu Nr. 692 struktūru veido sešas nodaļas: vispārīgie noteikumi; gada procentu likmes aprēķināšana; kreditēšanas līgumā un reklāmā norādāmā informācija; kopējo kredīta izmaksu taisnīga samazināšana; noslēguma jautājumi un informatīva atsauce uz Eiropas Savienības direktīvu. Apstrīdētā norma ietverta Noteikumu Nr. 692

IV nodaļā „Kopējo kredīta izmaksu taisnīga samazināšana” līdzās citām tiesību normām, kas reglamentē patērētāja maksājumus kredīta devējam.

Atbilstoši apstrīdētās normas pirmajam teikumam kredīta devējam nav tiesību prasīt kompensāciju par kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa. Savukārt saskaņā ar apstrīdētās normas otro teikumu no patērētāja, kas izmanto tiesības uz kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa un veic pārkreditāciju pie cita kredīta devēja, kredīta devējs var prasīt tikai pamatotu un samērīgu maksu par pakalpojuma administratīvajiem izdevumiem, ja tādi rodas.

11. Pirms Noteikumu Nr. 692 spēkā stāšanās jautājums par kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu bija reglamentēts Ministru kabineta 1999. gada 13. jūlija noteikumu Nr. 257 „Noteikumi par patērētāja kreditēšanas līgumu” (turpmāk – Noteikumi Nr. 257) IV nodaļā. Tajā tika paredzētas patērētāja tiesības pildīt kredīta saistības pirms noteiktā termiņa. Šādas tiesības patērētājam tika noteiktas arī Noteikumu Nr. 692 IV nodaļā.

Izstrādājot Noteikumu Nr. 692 projektu, Ekonomikas ministrija paskaidrojuma rakstā norādīja, ka šie noteikumi nepieciešami, lai paredzētu kompensāciju mehānisma ieviešanu to kreditora administratīvo izdevumu kompensēšanai, kas tieši saistīti ar kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa pārkreditācijas gadījumā (*sk. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30312679&mode=mk&date=2008-08-25>, aplūkots 2011. gada 16. martā*).

Lai noskaidrotu apstrīdētās normas tvērumu, apstrīdēto normu nepieciešams interpretēt kopsakarā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma normām. Saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta trešās daļas pirmo teikumu redakcijā, kas bija spēkā apstrīdētās normas pieņemšanas laikā, patērētājam ir tiesības izpildīt savas saistības pirms patērētāja kreditēšanas līgumā noteiktā termiņa. Atbilstoši minētajam Patērētāju tiesību aizsardzības likuma regulējumam apstrīdētajā normā ir noteiktas patērētāja tiesības izpildīt kredīta saistības pirms noteiktā termiņa. Secināms, ka apstrīdētās normas otrais teikums piemērojams ne vien pārkreditācijas gadījumos, bet arī situācijās, kad patērētājs izpilda kredīta saistības pirms termiņa, neveicot pārkreditāciju pie cita kredīta devēja.

Lai izvērtētu, vai Ministru kabinets, pieņemot apstrīdēto normu, nav rīkojies *ultra vires*, proti, pārkāpis Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā noteikto pilnvarojumu, ir jānoskaidro likumdevēja piešķirtā pilnvarojuma saturs, mērķis un apjoms.

12. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietvertais pilnvarojums noteikt kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu ir saturiski neskaidrs un pretrunīgs (*sk. lietas materiālu 5. lpp.*). Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturajā daļā redakcijā, kas bija spēkā apstrīdētās normas pieņemšanas laikā, noteica, ka Ministru kabinets reglamentē patērētāja kreditēšanas līgumā ietveramo informāciju, nosacījumus, kad patērētāja kreditēšanas līguma prasības var nepiemērot, gada procentu likmes aprēķināšanas metodi un kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu. Izskatāmajā lietā Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietvertais pilnvarojums izvērtējams tiktāl, ciktāl tas attiecas uz Ministru kabinetam piešķirtajām tiesībām noteikt kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu.

12.1. Pilnvarojuma saturam ir jābūt skaidram, jo tas atklāj pilnvarojuma būtību un jēgu. Nav pieļaujama personas pamattiesību ierobežošana, atsaucoties uz neskaidru vai pārprotamu likumdevēja pilnvarojumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10. punktu un 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 20. punktu*).

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturajā daļā ir cieši saistīta ar šā panta trešo daļu. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta trešās daļas redakcija, kas bija spēkā apstrīdētās normas pieņemšanas laikā, noteica, ka patērētājam ir tiesības izpildīt savas saistības pirms patērētāja kreditēšanas līgumā noteiktā termiņa un šajā gadījumā viņam ir tiesības uz kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu. Līdz ar to Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta trešā daļa nepārprotami norāda, ka kredīta kopējo izmaksu taisnīga samazināšana notiek, ja patērētājs izmanto tiesības izpildīt savas saistības pirms noteiktā termiņa.

12.2. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma redakcijā, kas bija spēkā apstrīdētās normas pieņemšanas laikā, bija ietverta informatīvā atsauce uz Direktīvu 87/102/EEK.

Tādējādi Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta normās likumdevējs ir ietvēris prasības, kas izriet no Direktīvas 87/102/EEK. Šīs direktīvas normu pārņemšanu apstiprina arī Noteikumu Nr. 692 VI nodaļā ietvertā norāde.

Direktīvas 87/102/EEK preambulā, kurā pamatota šīs direktīvas nepieciešamība, norādīts, ka dalībvalstu tiesību aktos pastāv lielas atšķirības patēriņa kredīta jomā, kuras citastarp iespaido to preču un pakalpojumu brīvu apriti, ko patērētājs iegādājas uz kredīta, un tādējādi tieši ietekmē kopējā tirgus darbību. Tāpat Direktīvas 87/102/EEK preambulā konstatēts, ka kopējā patēriņa tirgus izveide sniegtu labumu gan patērētājiem, gan kredīta devējiem. Direktīvas preambulā vienlaikus uzsvērts, ka patērētājs jāaizsargā pret negodīgiem līguma noteikumiem un ka ir jānosaka visām kredīta formām piemērojamas prasības, lai nodrošinātu patērētāju labāku aizsardzību.

Saskaņā ar Direktīvas 87/102/EEK 1. panta otrās daļas „d” apakšpunktu kredīta kopējās izmaksas patērētājam ir visas kredīta izmaksas, ieskaitot procentu maksājumus un citus maksājumus, kuras tieši saistītas ar kredīta līgumu un noteiktas saskaņā ar dalībvalstīs pastāvošajiem noteikumiem vai darbībām, vai arī kurus dalībvalstis izstrādā. Savukārt Eiropas Kopienas Padomes 1990. gada 22. februāra Direktīvā 90/88/EEK, kas groza Direktīvu 87/102/EEK, patērētāja kredīta kopējās izmaksas definētas kā visas izmaksas, ieskaitot procentu maksājumus un citus maksājumus, kas patērētājam jāmaksā par kredītu. Līdz ar to minētajās direktīvās ir definētas kopējās kredīta izmaksas, norādot to sastāvdaļas vispārīgā formā un attiecinot tās tikai uz patērētāju.

Direktīvas 87/102/EEK 15. pants noteic, ka dalībvalstīm, lai aizsargātu patērētājus, nav liegts paturēt vai pieņemt stingrākus noteikumus, kas ir savienojami ar Eiropas Kopienas dibināšanas līgumā noteiktajiem dalībvalstu pienākumiem. Tas nozīmē, ka Direktīvas 87/102/EEK normas par kopējo kredīta izmaksu samazināšanu paredz tikai minimālo harmonizācijas līmeni, atstājot dalībvalstīm plašu rīcības brīvību atbilstoša tiesiskā regulējuma izstrādē.

Direktīvā 87/102/EEK un tās grozījumos kopējo kredīta izmaksu jēdziens ir nepārprotami saistīts ar patērētāju, nevis kredīta devēju. Var piekrist Ministru kabineta norādītajam, ka kopējo kredīta izmaksu definīcija ietver tikai patērētāja, nevis kredīta devēja izmaksas saistībā ar kredītu. Tādējādi kopējo kredīta izmaksu taisnīgu

samazināšanu var gaidīt nevis kredīta devējs, bet patērētājs (*sk. lietas materiālu 14. lpp.*).

12.3. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka ar likumdevēja pilnvarojumu izpildvarai jāsaprot ne tikai viena konkrēta, lakoniska tiesību norma, bet paša likuma būtība un mērķi (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10.4. punktu*). Ja Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietvertā likumdevēja pilnvarojuma apjoms rada šaubas, tā saturu un mērķi var noskaidrot, vērtējot šo pilnvarojumu kopsakarā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma mērķi.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 2. pants noteic, ka šā likuma mērķis ir nodrošināt patērētājam iespēju īstenot un aizsargāt savas likumīgās tiesības, slēdzot līgumu ar ražotāju. B. Broka norāda, ka patērētāju aizsardzības tiesības aizsargā patērētāja kā vājāka tirgus dalībnieka mantiskās intereses (*sk. lietas materiālu 30. lpp.*). Patērētājs ir īpašs tiesisko attiecību subjekts, kurš bauda speciālu aizsardzību (*sk.: Broka B. Patērētāju tiesību aizsardzības aktualitātes // Tiesību transformācijas problēmas sakarā ar integrāciju Eiropas Savienībā. Rīga: Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte, 2002, 335. lpp.*). Turpretī kredīta devējs ir tāds tiesisko attiecību dalībnieks, kurš mantiskā ziņā ir nesalīdzināmi spēcīgāks par patērētāju. Tāpēc kredīta devējam šāda speciāla aizsardzība nav nepieciešama. Patērētāju aizsardzības tiesību būtībai un mērķim atbilst kredīta devēja mantisko interešu ierobežošana.

Var piekrist B. Brokas viedoklim, ka kredīta kopējo izmaksu samazināšana visupirms ir domāta tam, lai sniegtu mantisku labumu patērētājam. Savukārt tikai sekundāra nozīme ir tam, vai kreditoram vispār un cik lielā apmērā pienākas atlīdzība (*sk. lietas materiālu 45. lpp.*).

Likumdevējs Patērētāju tiesību aizsardzības likumā ir paudis savu gribu nodrošināt taisnīgu attieksmi pret patērētāju un novērst situācijas, kurās kredīta devējs, izmantojot savas ekonomiskās priekšrocības, varētu gūt nesamērīgu mantisku labumu uz patērētāja rēķina. Nodrošinot taisnīgu attieksmi pret patērētāju un ierobežojot kredīta devēja dominējošo stāvokli pušu līgumattiecībās, apstrīdētā norma ir vērsta uz patērētāja un kredīta devēja mantisko interešu sabalansēšanu.

B. Broka savā viedoklī norāda, ka apstrīdētā norma ir netaisnīga pret kredīta devēju, jo nesamērīgi ierobežo tā īpašuma tiesības (*sk. lietas materiālu 48. lpp.*). Var

secināt, ka izvērtējums tam, vai apstrīdētā norma ir taisnīga pret kredīta devēju, ir veicams Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojuma kontekstā. Lai noskaidrotu, vai attieksme pret kredīta devēju ir taisnīga, Saversmes tiesa šajā spriedumā izvērtēs, vai apstrīdētajā normā ir noteikts īpašuma tiesību ierobežojums un vai tas ir samērīgs.

12.4. Satversmes tiesa nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas apgalvojumam, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietvertais pilnvarojums ir saturiski neskaids un pretrunīgs. Minētajā pantā ietvertā pilnvarojuma saturs atspoguļo likumdevēja gribu un izsmeļoši norāda to jautājumu loku, kuru detalizētāka reglamentācija uzticēta Ministru kabinetam.

Tādējādi Ministru kabinetam dotā pilnvarojuma saturs ir šāds: noteikt kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu patērētāja interesēs, bet mērķis – nodrošināt patērētāja tiesību aizsardzību.

13. Pilnvarojuma apjoms nozīmē to, ciktāl Ministru kabinets var rīkoties, izstrādājot un izdodot tiesību normas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10. punktu*).

13.1. Uz pilnvarojuma pamata izdoti Ministru kabineta noteikumi veido to normatīvo aktu daļu, kura radusies nevis likumu izstrādes, bet to izpildes ceļā. Šo noteikumu saturu veido galvenokārt procesuālās normas, kas darbojas kā iepriekš likumā noteikto tiesību iedzīvināšanas instruments. Atsevišķos gadījumos Ministru kabineta noteikumu saturu var veidot arī materiālās normas, taču tām jābūt pieņemtām, pamatojoties uz likumdevēja pilnvarojumu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 16. punktu un 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10.4. punktu*).

B. Broka norāda, ka apstrīdētajā normā nav ietverta informācija par algoritmu, formulu vai citiem kritērijiem kredīta kopējo izmaksu noteikšanai un taisnīgai samazināšanai (*sk. lietas materiālu 42. lpp.*). Taču apstrīdētajā normā ir noteikts kredīta devēja prasījuma tiesību apjoms. Pirmkārt, kredīta devējam nav tiesību prasīt kompensāciju par kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa. Otrkārt, kredīta devējam ir tiesības prasīt no patērētāja tikai pamatotu un samērīgu maksu par

pakalpojuma administratīvajiem izdevumiem, ja tādi rodas. Līdz ar to apstrīdētā norma nereglamentē procesuālus jautājumus par maksājamās summas aprēķināšanas kārtību un kritērijiem. Tā kā apstrīdētā norma ir materiāla, nevis procesuāla, tā pamatoti neietver formulas vai algoritmus detalizētu aprēķinu veikšanai.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietvertajā pilnvarojumā nav noteikts, ka Ministru kabinets būtu tiesīgs izstrādāt tikai kopējo kredīta izmaksu taisnīgas samazināšanas kārtību. Pilnvarojums reglamentēt kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu ietver Ministru kabineta tiesības noteikt kopējo kredīta izmaksu taisnīgas samazināšanas robežas un kārtību. Līdz ar to Ministru kabinets apstrīdētajā normā varēja ietvert ne vien procesuālas normas, bet arī materiāltiesiska rakstura regulējumu.

13.2. Satversmes tiesa konstatē, ka aizliegums prasīt kompensāciju no patērētāja par kredīta saistību pirmstermiņa izpildi pastāvēja jau pirms Noteikumu Nr. 692 stāšanās spēkā. Noteikumu Nr. 257 19. punktā bija noteikts aizliegums kredīta devējam pieprasīt no patērētāja kompensāciju par kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa.

Savukārt šobrīd spēkā esošajos Ministru kabineta noteikumos, kas reglamentē patērētāja kreditēšanas līguma jautājumus, proti, Noteikumos Nr. 1219, ir iestrādātas Direktīvas 2008/48/EK prasības. Šī direktīva paredz kredīta devējam plašākas tiesības nekā Direktīva 87/102/EEK, kuras prasības bija pārņemtas Noteikumos Nr. 692 un kura ir atcelta no 2010. gada 12. maija. Piemēram, Noteikumi Nr. 1219 paredz kredīta devējam tiesības saņemt godīgu un objektīvi pamatotu kompensāciju par iespējamām izmaksām, kas tieši saistītas ar kredīta atmaksu pirms termiņa. Tomēr šo izmaksu robežas ir konkretizētas ar noteiktu procentuālu apmēru no kredīta summas, kas atmaksāta pirms termiņa. Vienlaikus jāatzīmē, ka šādas tiesības kredīta devējam piemīt, ja kreditēšanas līgumā ir noteikta fiksēta aizņēmuma likme.

Var piekrist B. Brokas viedoklim, ka šobrīd spēkā esošajā normatīvajā regulējumā kredīta devēja tiesības ir plašākas. Arī Komerčbanku asociācija savā argumentācijā atsaucas uz Direktīvas 2008/48/EEK nozīmi. Tomēr konkrētās lietas ietvaros Satversmes tiesa izvērtē Noteikumu Nr. 692 atbilstību Satversmes 64. pantam. Līdz ar to kredīta devējam salīdzinoši labvēlīgākais regulējums, kas ietverts Direktīvā

2008/48/EK un Noteikumos Nr. 1219, nav pamats apstrīdētās normas atzīšanai par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai.

13.3. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturajā daļā nedod Ministru kabinetam tiesības reducēt kopējās kredīta izmaksas līdz administratīvajiem izdevumiem (*sk. lietas materiālu 3. lpp.*). Komerčbanku asociācija norāda, ka kredīta devēja tiesībām prasīt kompensāciju nav sakara ar patērētāja tiesībām prasīt kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazinājumu un Ministru kabinets neesot bijis pilnvarots lemt par minēto kredīta devēja tiesību ierobežošanu (*sk. lietas materiālu 36. lpp.*). Arī B. Broka norāda, ka nebūtu pamatota jēdziena „kopējās kredīta izmaksas” reducēšana uz „pamatotām un samērīgām pakalpojuma administratīvajām izmaksām” (*sk. lietas materiālu 51. lpp.*).

Kā jau tika konstatēts šā sprieduma 12. punktā, Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietvertā pilnvarojuma mērķis ir patērētāja tiesību aizsardzība. Pilnvarojums piešķir Ministru kabinetam plašu rīcības brīvību noteikt, kādus maksājumus kredīta devējs ir tiesīgs pieprasīt no patērētāja.

Aizliedzot kredīta devējam prasīt kompensāciju no patērētāja, Ministru kabineta mērķis bija novērst tādus gadījumus, kad patērētājam, īstenojot savas tiesības izpildīt kredīta saistības pirms termiņa, papildus kopējo kredīta izmaksu segšanai būtu jāmaksā arī kompensācija kredīta devējam. B. Broka pamatoti norāda, ka kompensācija var būt kredīta kopējo izmaksu elements (*sk. lietas materiālu 48. lpp.*). Ja nebūtu apstrīdētās normas, kredīta devējs kredīta saistību pirmstermiņa izpildes gadījumā vienlaikus ar pārējām kredīta izmaksām varētu prasīt kompensāciju no patērētāja. Tā rezultātā patērētājam papildus citu maksājumu veikšanai būtu jāatlīdzina kredīta devējam radušies zaudējumi kompensācijas veidā.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa secina, ka jautājums par kredīta devēja tiesībām prasīt no patērētāja kompensāciju par kredīta saistību pildīšanu pirms noteiktā termiņa nav nošķirams no kopējām kredīta izmaksām. Ministru kabinets apstrīdētajā normā bija tiesīgs noteikt, ka no patērētāja var prasīt nevis kompensāciju, bet tikai pamatotu un samērīgu maksu par pakalpojuma administratīvajiem izdevumiem.

Pieteikuma iesniedzējas viedoklis, ka ar apstrīdēto normu kopējās kredīta izmaksas tiek reducētas līdz administratīvajiem izdevumiem, nav pamatots, jo tas

neatbilst Noteikumos Nr. 692 ietvertajam normatīvajam regulējumam. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 692 27. punktu patērētāja pienākums ir maksāt procentus un citus maksājumus par to laikposmu, līdz kuram patērētājs pilnībā nokārto savas kredīta saistības. Līdz ar to maksa par administratīvajiem pakalpojumiem kopējo kredīta izmaksu ietvaros nav vienīgais maksājums, kuru kredīta devējs saskaņā ar Noteikumu Nr. 692 IV nodaļas noteikumiem drīkst prasīt no patērētāja.

Ievērojot minēto, secināms, ka Ministru kabinets, pieņemot apstrīdēto normu, nav pārkāpis likumdevēja piešķirto pilnvarojumu, bet rīkojies tā ietvaros.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 64. pantam.

14. Satversmes 105. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma tiesību izmantošanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 5. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētajā normā ir noteikts Satversmei neatbilstošs īpašuma tiesību ierobežojums, turklāt Ministru kabinetam neesot tiesību noteikt cilvēktiesību ierobežojumus. Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai apstrīdētā norma ierobežo personām Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu.

15. Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Ar tiesībām uz īpašumu saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas. Īpašuma tiesību saturā citastarp ietilpst dažādi prasījumi, kuru izpildi persona varētu pieprasīt, pastāvot skaidram tiesiskajam pamatam (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 7. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda uz finansiālajām izmaksām, kas var rasties kredīta devējam, ja patērētājs izmanto savas tiesības izpildīt kredīta saistības pirms termiņa.

Šādas finansiālās izmaksas varot rasties, ja procentu bāzes likme, kuru kredītiestāde saņemtu, ieguldot citur pirms termiņa saņemtos naudas līdzekļus, būtu zemāka par patērētāja saņemtajam kredītam piemēroto procentu likmi. Pieteikuma iesniedzēja atsauca uz administratīvās lietas dalībnieces – kredītiestādes – viedokli, ka šīs izmaksas esot objektīvi pamatotas un būtu atprasāmas no patērētāja. Šo finansiālo izmaksu rašanās iespēju apstiprina arī Komercbanku asociācija, uzsverot, ka kredīta devējs varētu prasīt, lai patērētājs tās atlīdzina, ja tiktu piemērotas Civillikuma normas.

Komercbanku asociācija norāda, ka apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 105. pantam ir atkarīga no tā, vai kredīta devējam noteiktais aizliegums prasīt kompensāciju ir uzskatāms par īpašuma tiesību ierobežojumu (*sk. lietas materiālu 36. lpp.*). Tāpēc Satversmes tiesai konkrētajā gadījumā jāizvērtē, vai kompensācijas samaksas prasījums, kura īstenošanu kredīta devējam liedz apstrīdētā norma, ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā.

Apstrīdētā norma ir piemērojama, ja patērētājs izmanto savas tiesības izpildīt kredīta saistības pirms noteiktā termiņa. Patērētāja tiesību aizsardzības likuma 8. panta trešā daļa redakcijā, kas bija spēkā apstrīdētās normas pieņemšanas brīdī, noteica, ka patērētājam ir tiesības izpildīt savas saistības pirms patērētāja kreditēšanas līgumā noteiktā termiņa.

Satversmes tiesa atzīst, ka kredīta devējam var rasties zaudējumi, ja patērētājs izmanto savas tiesības izpildīt kredīta saistības pirms kredīta līgumā noteiktā termiņa. Noteikumu Nr. 692 27. pants noteic, ka patērētāja pienākums ir maksāt procentus un citus maksājumus tikai par to laika posmu, līdz kuram patērētājs pilnībā nokārto savas kredīta saistības. Zaudējumu rašanās cēlonis ir tas, ka kredīta devējs nevar liegt patērētājam īstenot tiesības izpildīt kredīta saistības pirms noteiktā termiņa.

Kompensācijas veidā kredīta devējs varētu no patērētāja iegūt tos līdzekļus, kurus kredīta devējs būtu saņēmis, ja patērētājs pildītu kredīta saistības patērētāja kreditēšanas līgumā noteiktajā termiņā. Atbilstoši apstrīdētajā normā ietvertajam aizliegumam kredīta devējs nevar prasīt, lai patērētājs, kas izpilda kredīta saistības pirms noteiktā termiņa, atlīdzina radušos zaudējumus kompensācijas veidā. Var secināt, ka apstrīdētajā normā ietvertais kompensācijas pieprasīšanas aizliegums ir uzskatāms par kredīta devēja mantisko tiesību ierobežojumu.

Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo personām Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības.

16. Tiesības uz īpašumu nav absolūtas. Tās var ierobežot, ja ierobežojums ir noteikts saskaņā ar likumu, tam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs.

Pieteikuma iesniedzēja ir norādījusi, ka cilvēktiesību ierobežojumus drīkst noteikt tikai likumdevējs ar likumu (*sk. lietas materiālu 4. lpp.*).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka vārds „likums” ietver ne tikai Saeimas pieņemtus likumus, bet arī citus vispāršaistošus (ārējus) normatīvos aktus, ja vien tie atbilst noteiktiem kritērijiem: pietiekami skaidri nosaka kompetentajām institūcijām dotā pilnvarojuma apjomu un īstenošanas veidu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 13. punktu*).

Satversmes tiesa jau konstatēja, ka Ministru kabinets, pieņemot apstrīdēto normu, ir rīkojies saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta ceturtajā daļā ietverto pilnvarojumu.

Līdz ar to īpašuma tiesību ierobežojums ir noteikts saskaņā ar likumu.

17. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 27. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-22-01 12.3. punktu*).

Ministru kabinets norāda, ka apstrīdētā norma pieņemta, lai nodrošinātu patērētājam ES tiesību aktos piešķirtās tiesības uz kredīta pirmstermiņa atmaksu un izvairītos no tādas situācijas, ka tās summas, par kurām samazinātas kredīta izmaksas, tiktu no patērētāja pieprasītas kompensācijas veidā (*sk. lietas materiālu 16. lpp.*).

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas izstrādāto paskaidrojuma rakstu Noteikumu Nr. 692 projektam šāds kompensāciju mehānisms ieviests to kreditora administratīvo izdevumu kompensēšanai, kuri tieši saistīti ar kredīta saistību izpildīšanu pirms noteiktā termiņa (*sk. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30312679&mode=mk&date=2008-08-25>, aplūkots 2011. gada 16. martā*).

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma ir pieņemta, lai aizsargātu patērētāju

tiesības un nodrošinātu viņu aizsardzību gadījumos, kad viņi izmanto savas tiesības atmaksāt kredītu pirms noteiktā termiņa, tostarp atmaksāt kredītu pirms termiņa, veicot pārkreditāciju pie cita kredīta devēja.

Līdz ar to apstrīdētajā normā paredzētā ierobežojuma leģitīmais mērķis ir citu cilvēku – patērētāju – tiesību aizsardzība.

18. Kad konstatēts apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis, ir jāizvērtē ierobežojuma atbilstība samērīguma principam. Pirmkārt, vai izmantotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Otrkārt, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Treškārt, vai labums, ko gūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarītajiem zaudējumiem. Ja tiek konstatēts, ka tiesību norma neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu un 2004. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

19. Apstrīdētajā normā ietvertajam normatīvajam regulējumam jānodrošina, lai patērētājs varētu izmantot savas Patērētāju tiesību aizsardzības likumā noteiktās tiesības izpildīt saistības pirms kredīta līgumā noteiktā termiņa.

Vērtējot apstrīdētās normas piemērotību leģitīmā mērķa sasniegšanai, jāņem vērā tas, ka patērētājs ir ekonomiski nesalīdzināmi vājāks līdzējs nekā kredīta devējs, kuram būtu neierobežotas iespējas diktēt līguma noteikumus, ja nebūtu spēkā patērētāju aizsardzības tiesību normās noteiktie ierobežojumi. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma mērķis ir ļaut patērētājam īstenot savas tiesības un tās aizsargāt. Līdz ar to valsts ir apņēmusies aizsargāt patērētāju no iespējamiem kredīta devēja mēģinājumiem ar kredīta līgumu saistītās izmaksas un riskus kompensēt galvenokārt uz patērētāja rēķina.

Satversmes tiesai nav pamata apšaubīt apstrīdētās normas piemērotību leģitīmā mērķa sasniegšanai. Apstrīdētā norma ir racionāls tiesisks risinājums tam, lai patērētāja mantiskais stāvoklis netiktu pasliktināts, ja viņš izpildītu kredīta saistības pirms līgumā noteiktā termiņa.

Līdz ar to apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.

20. Satversmes tiesa šā sprieduma 16. punktā secināja, ka apstrīdētā norma ierobežo kredīta devēja tiesības prasīt no patērētāja kompensāciju par zaudējumiem, kas kredīta devējam var rasties kredīta saistību pirmstermiņa izpildes gadījumā.

Satversmes tiesa savos spriedumos ir secinājusi, ka tai nav jāizvērtē, ciktāl alternatīvie risinājumi būtu piemērotāki situācijas risinājumam (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2005-16-01 15.8. punktu un 2009. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. 2008-34-01 22. punktu*). Tomēr Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt, vai, ierobežojot kādas personas vai personu grupas pamattiesības, ir pienācīgi izvērtēts, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk.

Direktīva 87/102/EEK paredz dalībvalstu tiesības ietvert nacionālajā regulējumā prasības, kādas noteiktas minētajā direktīvā, vai arī pieņemt stingrākus noteikumus, lai aizsargātu patērētājus. Tas nozīmē, ka dalībvalsts kompetencē ir noteikt tādu kopējo kredīta izmaksu taisnīgu samazināšanu, kādu tā atzīst par nepieciešamu un atbilstošu. Satversmes tiesai nav pamata uzskatīt, ka Ministru kabinets nebūtu izvērtējis un izvēlējis atbilstošāko risinājumu, lai efektīvi nodrošinātu Patērētāju tiesību aizsardzības likumā ietvertu patērētāju tiesību aizsardzības principu īstenošanu.

Noslēdzot kredīta līgumu, patērētājs un kredīta devējs uzņemas civiltiesiskas saistības. Līdzējiem ir jāapzinās šāda līguma noslēgšanas riska faktori. Aizdodot naudas līdzekļus patērētājam, kredīta devējs uzņemas risku, ka šā kredīta pirmstermiņa atmaksāšanas gadījumā viņš saņemto naudu, iespējams, nevarēs ieguldīt pietiekami izdevīgi, lai bez papildu izmaksām atdotu starpbanku tirgū saņemto kredītu. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka tādējādi kredītiestādei radīsies objektīvi pamatotas izmaksas, kuras kredītiestāde būtu tiesīga pieprasīt no patērētāja kompensācijas veidā (*sk. lietas materiālu 3. lpp.*).

Pieteikuma iesniedzēja nenorāda alternatīvus risinājumus, kuru rezultātā kredīta devēju īpašuma tiesības netiktu ierobežotas vai arī tiktu ierobežotas mazāk un ar kuriem patērētāju tiesības tiktu aizsargātas tādā pašā kvalitātē.

Satversmes tiesa norāda, ka kredīta līguma noslēgšana ir līdzēju tiesības, nevis pienākums. Līdz ar to kredīta devējam, izvērtējot tirgus situāciju, aizņēmuma procentu likmi, kā arī citus ar kredīta līguma slēgšanu saistītus būtiskus apstākļus, ir tiesības

izvēlēties – noslēgt līgumu ar patērētāju vai atturēties no līguma slēgšanas. Savukārt kredīta devēja prasījums par kompensācijas samaksu nevarētu tikt vērsts pret patērētāju, kurš ir ekonomiski vājākais no līdzējiem. Līdz ar to Ministru kabinets, izdodot apstrīdēto normu, varēja uzskatīt, ka patērētāju aizsardzības tiesību jomā nav citu līdzekļu, kas ļautu leģitīmo mērķi sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Apstrīdētās normas leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem līdzekļiem, kas kredīta devējam Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk.

21. Izvērtējot to, vai labums, ko gūst sabiedrība, ir lielāks par kredīta devējam nodarītajiem zaudējumiem, norādāms, ka apstrīdētā norma skar lielu sabiedrības daļu. Katrai fiziskajai personai ir iespēja kļūt par kredīta līguma dalībnieku – patērētāju. Satversmes tiesa šā sprieduma 19. punktā atzina patērētāju tiesību aizsardzību par leģitīmu mērķi. Tādējādi apstrīdētā norma, aizsargājot patērētājus, sniedz būtisku labumu sabiedrībai.

Noslēdzot kredīta līgumu, patērētājs gūst mantisku labumu savu vajadzību apmierināšanai. Savukārt kredīta devējs piešķir patērētājam kredītu nolūkā gūt peļņu. Kredīta devējs paļaujas uz to, ka patērētājs pildīs līgumā ietvertās prasības un kārtos tajā noteiktos maksājumus paredzētajos termiņos. Savukārt patērētāja interesēs ir savlaicīgi izpildīt kredīta līgumā paredzētās saistības.

Lietā nav strīda par to, ka kredīta pirmstermiņa atmaksas gadījumā kredīta devējam varētu rasties zaudējumi. Taču kredīta pirmstermiņa atmaksa nav vērtējama kā kredīta līguma neizpilde. Kredīta saistību izpilde pirms līgumā noteiktā termiņa ir Patērētāju tiesību aizsardzības likumā noteikts līguma izpildes veids. Neierobežojot kredīta devēja tiesības prasīt no patērētāja zaudējumu atlīdzību kompensācijas veidā, tiktu būtiski ierobežotas patērētāju tiesības izpildīt kredīta saistības pirms līgumā noteiktā termiņa. Tādējādi netiktu īstenots apstrīdētās normas leģitīmais mērķis.

Var piekrist Ministru kabineta viedoklim, ka praksē kredīta pirmstermiņa atmaksa nenotiek masveidā. Patērētāja ekonomiskās iespējas parasti ir šķērslis kredīta saistību izpildei pirms līgumā noteiktā termiņa. Atsevišķie kredīta pirmstermiņa atmaksas gadījumi nevar nodarīt kredīta devējiem tādu kaitējumu, kāds tiktu nodarīts sabiedrībai, ja patērētājam būtu liegta iespēja izpildīt kredīta saistības pirms noteiktā

termiņa. Var secināt, ka apstrīdētajā normā noteiktais tiesību ierobežojums ir taisnīgs pret kredīta devēju.

Vienlaikus Satversmes tiesa norāda, ka gadījumos, kad patērētājs izpilda saistības pirms kredīta līgumā noteiktā termiņa, kredīta devējam atmaksāto summu ir iespējams ieguldīt peļņas gūšanai. Atkarībā no ieguldījuma nosacījumiem un tirgus situācijas kredīta devējs nākotnē var ciest zaudējumus vai arī gūt peļņu. Līdz ar to ir iespējamās situācijas, kurās kredīta devēja mantiskās intereses, patērētājam izmantojot savas tiesības uz kredīta pirmstermiņa atmaksu, netiek aizskartas.

Valstij jānodrošina efektīva patērētāju tiesību aizsardzība. Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajā normā noteiktais kredīta devēju īpašuma tiesību ierobežojums ir mazāks par labumu, ko konkrētajā gadījumā gūst sabiedrība.

Apstrīdētā norma atbilst samērīguma principam un līdz ar to Satversmes 105. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumu Nr. 692 „Noteikumi par patērētāja kreditēšanas līgumu” 30. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam.

Sprīdums ir galīgs un nepārsūdzams.

Sprīdums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris